

УДК 342.2

О.В. ХОМЯК, М.В. КІРЮХІНА, Ю.В. КОШЕВА
Кременчуцький льотний коледж Національного авіаційного університету**ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ**

Предметом дослідження в статті є методи забезпечення прав людини. Мета роботи – визначення основних критеріїв захисту соціальних прав та свобод людини і громадянина в сучасному світі. В статті вирішуються наступні завдання: формування принципів права на охорону здоров'я, формування принципів на екологічні права, формування принципів права на соціальне забезпечення. Використовуються такі методи: методи аналізу та класифікації основних видів прав людини у сучасній державі. Отримано наступні результати: поставлена і вирішена проблема взаємозалежності гідного забезпечення й захисту прав і свобод людини та громадянина, а також їх взаємозалежності з економікою країни. Проаналізовані проблеми визначення сутності і змісту економічного забезпечення прав людини. Визначено, що реальність забезпечення прав людини, насамперед, залежить від визначення та закріплення гарантій (економічні, юридичні, міжнародні) та правозастосовної діяльності держави. Обґрунтовано, що механізм забезпечення прав людини – це складна структурна система засобів і факторів, що гарантують необхідні умови реалізації прав людини, які походять із гідності людської особи і є сутнісною характеристикою природи людського суспільства. Висновки: захист соціальних прав та свобод людини і громадянина в сучасному світі – актуальна тема як для наукових дискусій, так і для розв'язання проблем практичної діяльності міжнародного співтовариства у зв'язку з тим, що завдяки захисту соціальних прав та свобод створюються умови для належного розвитку людської особистості, що неодмінно сприяє розвитку суспільства, підвищує авторитет влади та держави загалом. Підвищення рівня правової культури і правової свідомості людини і громадянина, формування поваги до закону та визначення механізмів захисту їх прав, на мою думку, повинно бути пріоритетним напрямком державної політики у галузі прав людини, однак ці процеси не можуть бути повністю забезпечені за рахунок активного впливу на них держави без відповідної підтримки і сприйняття їх інститутами громадянського суспільства та кожним окремо взятим громадянином.

Ключові слова: права людини, Конституція України, громадянин, здоров'я.

О.В. ХОМЯК, М.В. КИРЮХИНА, Ю.В. КОШЕВА
Кременчугский летный колледж Национального авиационного университета**ЕКОНОМИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ**

Предметом исследования в статье является методы обеспечения прав человека. Цель работы – определение основных критериев защиты социальных прав и свобод человека и гражданина в современном мире. В статье решаются следующие задачи: формирование принципов права на охрану здоровья, формирования принципов на экологические права, формирования принципов права на социальное обеспечение. Используются следующие методы: методы анализа и классификации основных видов прав человека в современном государстве. Получены следующие результаты: поставлена и решена проблема взаимозависимости достойного обеспечения и защиты прав и свобод человека и гражданина, а также их взаимозависимости с экономикой страны. Проанализированы проблемы определения сущности и содержания экономического обеспечения прав человека. Определено, что реальность обеспечения прав человека, прежде всего, зависит от определения и закрепления гарантий (экономические, юридические, международные) и правоприменительной деятельности государства. Обосновано, что механизм обеспечения прав человека – это сложная структурная система средств и факторов, гарантирующих необходимые условия реализации прав человека, которые происходят из достоинства человеческой личности и является сущностной характеристикой природы человеческого общества. Выводы: защита социальных прав и свобод человека и гражданина в современном мире – актуальная тема как для научных дискуссий, так и для решения проблем практической деятельности международного сообщества в связи с тем, что благодаря защите социальных прав и свобод создаются условия для надлежащего развития человеческой личности, непременно способствует развитию общества, повышает авторитет власти и государства в целом. Повышение уровня правовой культуры и правового сознания человека и гражданина, формирование уважения к закону и определения механизмов защиты их прав, по моему мнению, должно быть приоритетным направлением государственной политики в области прав человека, однако эти процессы не могут быть полностью обеспечены за счет активного воздействия на них государства без соответствующей поддержки и восприятия их институтами гражданского общества и каждым отдельно взятым гражданином.

Ключевые слова: права человека; Конституция Украины; гражданин; здоровье.

O.V. KHOMYAK, M.V. KIRUKHINA, Y.V. KOSHEVA
Kremenchuk Flight College of National Aviation University

ECONOMIC SECURITY OF HUMAN RIGHTS: THEORETICAL QUESTIONS

The subject matter of the article is methods of ensuring human rights. The goal of the work is to determine the basic criteria for the protection of social rights and freedoms of a person and a citizen in the modern world. The following tasks were solved in the article: formation of the principles of the right to health care, formation of principles for environmental rights, formation of the principles of the right to social security. The following methods used are – methods of analysis and classification of the main types of human rights in the modern state. The following results were obtained – the problem of interdependence of decent support and protection of human and citizen's rights and freedoms, as well as their interdependence with the country's economy, was solved and solved. The problems of determination of the essence and content of economic provision of human rights are analyzed. It is determined that the reality of ensuring human rights, first of all, depends on the definition and consolidation of guarantees (economic, legal, international) and law enforcement activities of the state. It is substantiated that the mechanism of ensuring human rights is a complex structural system of means and factors that guarantee the necessary conditions for the realization of human rights, which derive from the dignity of the human person and are an essential characteristic of the nature of human society. Conclusions: The protection of social rights and freedoms of man and citizen in the modern world is an urgent topic both for scientific discussions and for solving problems of practical activity of the international community due to the fact that due to protection of social rights and freedoms conditions are created for proper the development of the human person, which inevitably contributes to the development of society, increases the authority of the authorities and the state as a whole. In my opinion, raising the level of legal culture and legal consciousness of a person and citizen, creating respect for the law and defining mechanisms for the protection of their rights, should, in my opinion, be a priority area of the state policy in the field of human rights, but these processes cannot be fully ensured due to the active influence on their state without adequate support and perception of their institutions of civil society and each individual citizen.

Keywords: Human Rights, Constitution of Ukraine, citizen, health.

Постановка проблеми

На сучасному етапі розвитку Української держави і суспільства проблема забезпечення прав і свобод особи набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає у недостатньому їхньому забезпеченні, що виявляється як у певних складнощах в практичній реалізації деяких прав і свобод, закріплених в Конституції України, так і в незадовільному стані їхньої захищеності. Існуючий розрив між проголошеними у Конституції правами і свободами особи, а також закріпленими у ній гарантіями цих прав і свобод, та повсякденною практикою їхньої реалізації й захисту можна пояснити тим, що основні передумови ефективного забезпечення прав і свобод особи, якими є вільне громадянське суспільство і демократична правова соціальна держава, ще не склалися. Спираючись на вище вказані проблеми, вимальовується актуальність дослідження розглянутої теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є важливим показником досягнутого суспільством й державою рівня цивілізованості [1–7].

Дослідженню забезпеченню прав і свобод присвятили свої праці багато вітчизняних науковців – В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. В. Баштанник, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний, А. М. Колодій, А. Т. Комзюк, В. В. Копейчиков, М. В. Корнієнко, В. В. Маклаков, О. В. Негодченко, Н. Р. Нижник, П. М. Рабінович, О. Ф. Фрицький, Ю. С. Шемшученко тощо. Зусиллями цих та інших учених за останні 10 років в Україні сформовано нормативно-правову основу діяльності держави у сфері прав людини [8–15].

Викладення основного матеріалу дослідження

Визнання України соціальною державою (ст. 1 Конституції України), а також загострення соціальних проблем у зв'язку з переходом до ринкової економіки зумовили актуальність пошуку оптимальної системи державних засобів забезпечення соціальних прав людини і громадянина в Україні.

У сучасний період проблема захисту прав людини вийшла за межі окремих держав і набула всесвітнього значення. Прийняття на світовому рівні Загальної декларації прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ООН, 1966 р.) і Факультативних протоколів № 1 і 2 до цього пакту, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966 р.), на європейському рівні – Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод (Рада Європи, 1950 р.) і Європейської соціальної хартії (Рада Європи, 1961 р., переглянута у 1996 р.) – створило потужну правову базу для визнання, дотримання і захисту прав людини у цілому світі.

Права людини – категорія не біологічна, не фізіологічна, а соціально-історична. Тому, навіть вживаючи щодо них такий термін, як «природні», «природжені» права людини, йдеться саме про

соціальну сутність цього явища, яка полягає у визначенні мінімально необхідної частки соціальних благ, без яких людина не може нормально існувати, і частка цих благ, як свідчить практика, суттєво відрізняється в різних країнах, а також стосовно різних категорій населення.

Конституція України встановила перелік соціальних прав людини і громадянина: право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48); право громадян на працю, належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (ст. 43); на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); право на житло (ст. 47); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання та виховання (ст. 52) тощо.

Право на соціальне забезпечення (за віком, у випадку хвороби, інвалідності, втрати годувальника, для виховання дітей тощо) полягає в тому, що держава гарантує надання достатніх коштів громадянам, які через об'єктивні обставини повністю або частково втратили можливість працювати і отримувати винагороду за працю, а також допомоги сім'ям у зв'язку із народженням та вихованням дитини. Це право закріплене у ст. 22 Загальної декларації прав людини. У Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (ст. 9) прямо встановлено право на соціальне забезпечення, у тому числі – соціальне страхування. Крім того, це право закріплює ст. 7, в якій проголошується право на задовільне існування. Ст. 10 цього ж пакту закріплює право сім'ї та матері на допомогу по соціальному забезпеченню.

Конституція України визначає, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у разі втрати працездатності, безробіття та інших випадках. Право на соціальний захист гарантується системою соціального страхування та соціального забезпечення. Одним з видів соціального забезпечення є виплата пенсій, які повинні забезпечувати рівень життя людей не нижчий від прожиткового мінімуму. Конституція закріплює право громадян на соціальний захист та встановлює види соціального забезпечення. Зокрема, закріплюється право на забезпечення у старості, при втраті годувальника, у разі повної чи часткової втрати працездатності (перехід на інвалідність), при тимчасовій втраті працездатності, а також у випадку безробіття, що сталося через незалежні від громадянина причини. Основні з них передбачає Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р.: пенсії за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника, за вислугу років, а також соціальні пенсії, що призначаються і виплачуються непрацездатним громадянам при відсутності у них права на трудову пенсію.

Закон України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р. визначає правові, економічні та організаційні основи захисту населення України від безробіття. Безробітними визнаються працездатні громадяни, які з незалежних від них причин не мають заробітку або інших доходів через відсутність прийнятної роботи, зареєстровані державною службою зайнятості, дійсно шукають роботу і здатні її виконувати.

Громадянам України гарантується право на матеріальне забезпечення при тимчасовій втраті працездатності, на допомогу по вагітності і пологах, при народженні дитини та по догляду за дитиною, допомогу на поховання. Соціальний захист непрацездатних громадян також здійснюється шляхом створення спеціальних державних закладів по догляду за непрацездатними (будинки-інтернати для самотніх громадян, територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та інвалідів тощо).

Стосовно захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, то він здійснюється шляхом пенсійного забезпечення та надання їм відповідних компенсацій і пільг (Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р.).

Соціальні права громадян України забезпечуються системою загальнообов'язкового державного соціального страхування. Джерелом коштів соціального страхування є переважно асигнування із державного бюджету, страхові внески громадян, підприємств, установ і організацій. Реалізація та фінансування існуючої системи соціального забезпечення населення України спирається переважно на державне забезпечення і управління.

Право на житло закріплено ст. 47 Конституції України. Вона передбачає, що кожен мешканець України може побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Отже, обов'язок забезпечення житлом всіх бажаючих на державу, на відміну від радянських часів, вже не покладається. Держава зобов'язана надати житло лише громадянам, які потребують соціального захисту. До них належать: малозабезпечені, інваліди-ветерани війни, військовослужбовці, особи, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС та деякі категорії громадян. Стосовно всіх інших категорій населення держава повинна створювати умови для реалізації громадянином своїх конституційних прав: сприяти розвитку ринку житла, підвищувати життєвий рівень своїх громадян шляхом проведення ефективної економічної політики, створювати можливості для проведення підприємницької діяльності, метою якої є одержання

Разом з тим, як свідчать статистичні дані, моніторинг звернень до Уповноваженого з прав людини, стан здоров'я населення України погіршується. Його сучасний рівень безпосередньо пов'язаний з вкрай низьким матеріальним становищем більшості людей, незадовільними умовами праці й побуту, неякісним, незбалансованим харчуванням, нездоровим способом життя, слабким розвитком фізичної культури, поширенням шкідливих звичок (паління, алкоголізм, наркоманія і токсикоманія), використанням застарілих, екологічно небезпечних технологій на виробництві, браком ефективних засобів знешкодження шкідливих речовин і захисту від них, техногенним забрудненням навколишнього середовища, а також труднощами адаптації людей до нових соціально-економічних умов.

Водночас, за оцінками фахівців, потреби населення у медичних послугах задовольняються лише на 30 %. Не виконуються у повному обсязі національні програми у галузі охорони здоров'я. Недосконалість механізмів контролю за дотриманням прав людини в галузі охорони здоров'я, юридична безвідповідальність багатьох медичних працівників унеможливають належний захист прав пацієнтів. Відсутність інформації про досвід інших країн у вирішенні питань захисту прав пацієнтів та лікарів, необізнаність населення України щодо своїх прав та свобод у сфері медицини створюють підстави для зловживання основними правами пацієнтів, які передбачаються Лісабонською декларацією та Європейською декларацією прав пацієнта.

У комплексі заходів охорони здоров'я особливе місце займає державне забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. Воно здійснюється шляхом впровадження і забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм, здійснення комплексу спеціальних заходів та організації державного санітарного нагляду. Держава дбає про розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини.

Право на життя людини в сприятливих умовах вперше офіційно було визнано у Стокгольмській декларації Конференції ООН з охорони навколишнього природного середовища від 16 червня 1972 р. Там було визначено, що люди мають фундаментальне право на вільні, якісні та адекватні умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дає змогу вести гідне та благополучне життя. Таке формулювання було прийнято і Конституцією СРСР 1977 р. і Конституцією України 1996 р., у ст. 50 якої визначено, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів та предметів побуту, а також право на її поширення. Ці положення знайшли своє закріплення та деталізацію у низці нормативних актів України.

Основоположні принципи діяльності держави щодо стимулювання ефективного природокористування, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки для життя і здоров'я людини закріплені в Конституції України. Відповідно до них держава бере на себе відповідальність перед громадянином за здійснення природоохоронних функцій та підтримання екологічної рівноваги на території України. Ст. 50 і 66 Основного Закону України не тільки гарантують право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а й передбачають відшкодування завданої порушенням його права шкоди.

Право громадян України на безпечне для життя і здоров'я довкілля поряд з Конституцією закріплено у кодексах України: Земельному, Лісовому, Про надра, Водному, а також у законах України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону атмосферного повітря», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про екологічну експертизу», «Про відходи», та інших нормативних актах, розроблених на підставі вимог Основного Закону.

Україна є стороною понад 30 міжнародних природоохоронних конвенцій глобального та регіонального значення, зокрема Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення насамперед як середовища існування водоплавних птахів (1971 р.), Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.), Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ їх існування в Європі (1979 р.), Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (1979 р.), Віденської конвенції про охорону озонового шару (1985 р.), Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (1992 р.), Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (1992 р.), Конвенції про охорону біологічного різноманіття (1992 р.), Конвенції про ядерну безпеку (1994 р.), Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1999 р.). Міжнародні документи з питань екології покладають на Україну додаткові зобов'язання щодо збереження навколишнього природного середовища та забезпечення екологічних прав громадян.

Важливим завданням екологічної політики держави щодо забезпечення права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля є збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Серед гарантій екологічних прав громадян чинним законодавством передбачено проведення широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану безпечного для життя і здоров'я людини довкілля, здійснення державного та громадського контролю за дотриманням законодавчих актів про охорону навколишнього природного середовища, участь у цій діяльності громадських об'єднань та громадян. Обов'язком міністерств, відомств, підприємств, установ і організацій є здійснення технічних та інших заходів для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконання екологічних вимог при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації народногосподарських об'єктів. Чинним законодавством встановлено механізм компенсації шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища та відповідальності за його порушення, а будь-яка діяльність, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, заборонена. Основні засади державної екологічної політики отримали подальший розвиток у програмному документі – «Основні напрями державної політики України в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», схваленому Верховною Радою України 5 березня 1998 р.

За рівнем використання найважливіших природних ресурсів Україна належить до країн світу, для яких характерне надзвичайно широке та екологічно незбалансоване залучення їх до господарського обороту. На жаль, ще й досі в Україні переважає екстенсивний тип розвитку економіки, що об'єктивно веде до нераціонального природокористування. За цих умов навіть значний спад промислового виробництва внаслідок системної економічної кризи не призвів до суттєвого зменшення навантаження на природне середовище. Не відповідають потребам сьогодення темпи запровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій та утилізації відходів. Економічні механізми раціоналізації природокористування та реалізації природоохоронних заходів або не спрацьовують, або перебувають у зародковому стані.

Загальна декларація прав людини (ст. 16) та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 23) визначають право чоловіка і жінки одружуватися та засновувати сім'ю. При цьому наголошується на рівності чоловіка і жінки як при укладанні шлюбу, так і при його розірванні. Кожен шлюб не може бути укладений без вільної та цілковитої згоди тих, що одружуються. Міжнародні акти визнають сім'ю природним та основним осередком суспільства, який має право на захист з боку суспільства і держави. Ст. 10 Міжнародного пакту про економічні соціальні та культурні права визначає, що сім'ї повинні надаватися, по можливості, якомога ширша охорона і допомога, особливо при її утворенні, і коли на її відповідальності лежить турбота про несамостійних дітей та їх виховання. Особливої охорони потребують материнство та дитинство. Так, матерям повинна надаватися допомога упродовж певного періоду до і після пологів, а діти і підлітки мають бути захищені від експлуатації.

Конституція України у ст. 51 забезпечує аналогічні гарантії при створенні сім'ї, материнства та дитинства, та покладає відповідні обов'язки. Так, батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а неповнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків. У ст. 16 Конституції України на державу покладається обов'язок щодо збереження генофонду українського народу. Відповідно держава повинна створити сприятливі умови для материнства та батьківства, забезпечувати охорону прав матері та батька, матеріально та морально заохочувати та підтримувати материнство та батьківство. Однак рівень економічного розвитку країни не дозволяє говорити про ефективні економічні механізми такого матеріального заохочення та підтримки.

Висновки

Таким чином, захист соціальних прав та свобод людини і громадянина в сучасному світі – актуальна тема як для наукових дискусій, так і для розв'язання проблем практичної діяльності міжнародного співтовариства у зв'язку з тим, що завдяки захисту соціальних прав та свобод створюються умови для належного розвитку людської особистості, що неодмінно сприяє розвитку суспільства, підвищує авторитет влади та держави загалом.

Підвищення рівня правової культури і правової свідомості людини і громадянина, формування поваги до закону та визначення механізмів захисту їх прав, на мою думку, повинно бути пріоритетним напрямком державної політики у галузі прав людини, однак ці процеси не можуть бути повністю забезпечені за рахунок активного впливу на них держави без відповідної підтримки і сприйняття їх інститутами громадянського суспільства та кожним окремо взятим громадянином [16].

Список використаної літератури

1. Fontanel J., Corvaisier-Drouart B. For a General Concept of Economic and Human Security. Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development. 2014. Vol. 23. Pp. 75–96.
2. Boshkoska M. Social and economic aspects of the human security concept. Ekonomski horizonti. 2017. Vol. 19. Sveska 1. Pp. 61–74.

3. Glasius M. Human Security: from Paradigm Shift to Operationalisation: Job Description for a Human Security Worker. *Security Dialogue*. 2008. Vol. 39 (1). Pp. 31–54.
4. Stewart F. Development and Security. 2004. *Conflict, Security & Development*. Vol. 4. Issue 3. Pp. 261–288.
5. Estrada-Tanck D. *Human Security and Human Rights under International Law*. 2016. Oxford, Hart Publishing. 360 p.
6. Estrada-Tanck D. Human Security and Human Rights under International Law: The Protections Offered to Persons Confronting Structural Vulnerability. *Journal of Conflict and Security Law*. 2017. Vol. 22. Issue 3. Pp. 553–556.
7. Kokabisaghi F. Assessment of the Effects of Economic Sanctions on Iranians' Right to Health by Using Human Rights Impact Assessment Tool: A Systematic Review. *International Journal of Health Policy and Management*. 2018. Vol. 7. Issue 5. Pp. 374–393.
8. Неліна Н. Проблеми визначення конституційно-правового статусу українського народу. *Юридична Україна. Конституційне право*. 2013. № 1. С. 29–33.
9. Кожан В. В. Класифікація особистих прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 1. С. 24–27.
10. Кожан В. В. Щодо питання про поняття особистих прав людини. *Право і суспільство*. 2015. № 6 (3). С. 19–22.
11. Полінська Д. О. Толкачова І. А. Деякі аспекти правового механізму забезпечення прав і свобод людини органами Національної поліції України. *Юридичний вісник*. 2017. № 3 (44). С. 70–74.
12. Ківалов С. В. Деякі аспекти судового захисту прав людини в Україні в європейському вимірі. *Актуальні проблеми політики*. 2011. Вип. 34. С. 3–9.
13. Лисенков О. С. Основні методи і принципи інтерпретації Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року в судовій практиці Європейського Суду з прав людини. *Науково-практичний коментар*. 2012. № 4. С. 124.
14. Рабінович П. М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Право України*. 2014. № 2. С. 18–23.
15. Ярошевська Т. Становлення і розвиток прав людини в Україні та в окремих іноземних країнах. *Право України*. 2014. № 11. С. 84–89.
16. Ковінько Д. В. Поняття за зміст конституційного забезпечення прав людини і громадянина в Україні. 2011. *Юридичний вісник*. № 2(19). С. 47–51.